

УДК 286.15:273

Р. Л. Скакун,*науковий співробітник Українського католицького університету*

„НОВИЙ ЄРУСАЛИМ” ІВАНА МУРАШКА: СЕКТАНТСЬКА КОМУНА НА ПОЛІССІ

У статті на підставі документальних джерел та розповідей очевидців описано історію й організацію релігійної комуну „Новий Єрусалим”, яку заснували в 1936 році на Рівненщині євангельські християни святаї сїонїсти, послїдовники „пророка” Івана Мурашка.

***Ключові слова:** релігійна комуна, Новий Єрусалим, сїонїсти-мурашківці.*

Новый Иерусалим Ивана Мурашко: Сектантская коммуна на Полесье

В статье на основании документальных источников и рассказов очевидцев рассматривается история и организация религиозной коммуны Новый Иерусалим, основанной в 1936 году на Ровеничине євангельскими християнами святаїми сїонїстами, последователями пророка Івана Мурашко.

***Ключевые слова:** религиозная коммуна, Новый Иерусалим, сїонїсты-мурашківці*

Ivan Murashko's New Jerusalem: A Sectarian Commune in Polissya

The article, based on multiple documentary and oral sources, discusses the history of, and the way of life in the “New Jerusalem”, a short-lived religious commune founded in 1936 in the modern Rivne region by Evangelical Christians Saint Zionists, the followers of „prophet” Ivan Murashko.

***Keywords:** religious commune, New Jerusalem, murashkovtsi.*

„А люди, що ввірували, мали серце одне й одну душу, і [...] все в них спільне було [...]. Ті, що мали поле або дім, продавали їх та приносили ціну проданого і клали біля ніг апостолів” (Діян. 4: 32). Достеменно невідомо, якою мірою й як довго зберігався цей ідеал єдності в ранньохристиянській громаді, але послїдовники християнського вчення не раз пробували відтворити його в власному житті. Тут можна згадати і про комуни анабаптистів XVI ст., і про соціальні експерименти американських сектантів, і про ті форми „релігійного комунізму”, що практикувалися різними течіями „духовного християнства” в Росії, де євангель-

ські ідеї заходили в резонанс із живим іще інститутом громадського землеволодіння й господарювання.

Історія українських земель знає як мінімум одну спробу практичної реалізації християнської утопії: „Новий Єрусалим”, що його побудував у 30-х роках на українському Поліссі Іван Мурашко, засновник секти „євангельських християн – святих сіоністів” (також відомих як „сіоністи-мурашківці”). Цей цікавий епізод не знайшов іще належного висвітлення в історіографії: єдина праця, де більш-менш докладно висвітлена історія й організація мурашківської комуні, – це дисертація Болеслава Камейші з Берестя [18]. Крім того деякі схематичні відомості подано в брошурі того ж таки автора [17], а окремі моменти, оперті на розповідях сучасних сіоністів, описано у праці Юстини Хмелевської з Варшави [19]. Праця Б. Камейші не позбавлена вади, типової для радянської літератури на теми сектантства: це від початку негативна установка, яка підпорядковувала висвітлення теми ідеологічному завданню критики релігії. Отож було б незайве з об’єктивних позицій, спираючись як на давніші, так і на новоздобуті матеріали, заново описати й обміркувати цей, будь що будь, цікавий і неординарний епізод з історії українських земель. У цьому ми спиратимемося передовсім на доктринальні документи „сіонської віри” (одкровення, відозви, листи), на розмови з сіоністами, записані нами особисто та Б. Камейшею в 60-х роках ХХ століття, і на деякі документи з архівів Берестя й Рівного.

Секта мурашківців сформувалася в 1932-34 роках навколо Івана Мурашки, „пророка Іллі, Ангела Завіту й Отця Сіону”, і його „духовної жінки” Ольги Кирильчук, „Матері Сіону й Жертви Христової”. Іван Мурашко, 1891 р.н., уродженець села Розмірки Косовського повіту на білоруському Поліссі, в 1905 році емігрував до Америки, щоб у 1925 повернутися й стати одним із найактивніших проповідників п’ятдесятництва на Поліссі. Мурашко вважав себе за пророка, на якому лежить печать Божа, і його діяльність супроводжували численні „чудеса”, про які тут нема місця говорити докладно. У 1931 році він зустрівся з „пророчицею” Ольгою Кирильчук, 1885 р.н., яка після навернення на п’ятдесятництво розійшлася з чоловіком-православним і ходила по селах, виголошуючи отримані від Бога одкровення; в серпні 1932 „з наказу Божого” Мурашко взяв із Ольгою „духовний шлюб”.

Ключовим моментом у творенні нової „сіонської віри” стало „зняття печатей” з Ольги Кирильчук, яке відбулося в 1932-33 роках і мало стати – згідно з одкровенням самої ж Ольги – спокутною жертвою за гріхи світу: Мурашко за допомогою бритви робив на її шкірі глибокі надрізи, а кров, що спливала з ран, збирав у пляшки. Згодом ця кров використо-

увалась для різних ритуальних цілей: її виливали в річку Горинь для освячення світу, нею омивали віруючих-сіоністів, її використовували для зміцнення хворих тощо.

Більшість Мурашкових послідовників були, як і самі Мурашко й Ольга, вихідцями з п'ятдесятництва, а сам рух відзначався характерним для п'ятдесятництва містично-екстатичним культом: радіння з танцями, плесканням у долоні, говорінням „незнайомими мовами” тощо. Як і більшість п'ятдесятників, сіоністи негативно ставились до військової служби. Ще одною характерною особливістю була юдаїстична старозавітна регламентація: сіоністи святкували крім неділі також і суботу, додержуючи при цьому відповідних старозавітних приписів (у суботній день не готували їжі, не топили піч тощо). Вони також не вживали свинини й іншого „нечистого” м'яса; забій худоби проводив спеціальний різник за типово юдейським ритуалом. Згідно з „сіонським законом”, чоловіки-сіоністи повинні були запускати бороду й коротко стригти волосся, а жінки – в дусі селянської звичайності – неодмінно носити хустку, довге плаття й блузку на довгий рукав, а також фартух.

На початку 1936 року в житті секти розпочався новий етап: ув одному з об'явлень сіоністам був даний наказ переходити від проповіді Царства до його будування й заснувати місто Новий Єрусалим, про яке сказано в Об'явленні Івана Богослова. Це мало бути видиме втілення того Сіону, який повинен у кінці часів об'єднати всіх вірних та спасених: „Бог чрез откровения объявил, чтобы строить город новый Иерусалим. Твердо верим, что Бог устраивает своё царство через нас сионистов. И вы, когда оставите греха и начнете исполнять заповеди Божии, то будете участниками в строении Царства Его”, – писав Мурашко в своїх відозвах [13, с. 21]. Саме там, у Новому Єрусалимі, мало відбутися друге пришестя Христове. І задля цієї великої справи пророк Ілля закликав своїх послідовників продавати дім та господарство й жертвувати гроші на розбудову Сіону. Місцем побудови Нового Єрусалиму був обраний хутір Зарічниця коло с. Бережниця Сарненського повіту, де проживала Ольга Кирильчук із своїми дітьми.

Певне світло на Мурашкові приготування до будови Нового Єрусалиму служить його лист, який можна здогадно датувати січнем 1936:

Извещаю, что часть земли, несколько десятков гектаров, куплено [...] и заторговано сотни гектаров в других местах [...], частью лесом, и сейчас идёт осмотр приторгованной земли, а когда дело придет к концу и кроме [...] задатка придётся оплачивать сумму, то понадобятся деньги, поэтому подыскивайте купцов на землю. Когда получите повеление продавать, то тогда быстро и скоро можете продавать [13, с. 79].

На Мурашків заклик відгукнулися десятки його послідовників. Серед перших був один з його найближчих соратників, „апостол” Яків Лемеза з Ольшан, який продав усе своє господарство за 18000 злотих і склав ці гроші до ніг пророка Іллі. „Апостол” Тимофій Румак вніс 12000, „апостольські учні” Олександр Пархомчук та Мойсей Янчук – 6000 і 5000 злотих відповідно. Інші, менш заможні, давали менше: 3000, 1000, 800, 200, 90 злотих. Дехто продавав тільки частину землі, як-от Ігнатій Леонович, що продав 1¼ гектара з 5 і вніс 600 злотих, або Іван Тимонюк, що продав 6 гектарів з 16, залишивши на решті двох своїх синів, і вніс 1000 злотих. Часто продажу землі та хати не допускали члени родини, які не поділяли сіонської віри. Зрештою, багато сіоністів не переїжджали на „Сіон” – вони приходитимуть до Нового Єрусалиму тільки час-від-часу, на суботні зібрання [9; 6, арк. 50-52].

Як розповідає сіоніст Юхим Василюк з Бендер, що йому було десять років, коли батько продав ціле господарство й переїхав на Сіон:

Все це по вері. Велика була вера... Сам народ, ніхто його не гнав, усі вони самі йшли, добровольно. Було нам дано повеленіє. У нас дома, я помню, як оце Мать Сіону стояли, і через ню говорить голос Божий: за тринадцять днів щоб ви вже були там – ваша сім'я, моєї жінки сім'я, [усього] там п'ять сімей уїзжали [з с. Підліски на Рівненщині]... [16]

Купівля землі в околицях хутора Заріччя відбулась десь у першій половині 1936 року. У документах Поліської консисторії за липень 1936 року читаємо, що „в Сарненском уезде известный сектантский вожак Мурашко устраивает общину, как будто что-то вроде «коллективного хозяйства». Он приобрел в деревне Нивецк Залешанського прихода 207 десятин землі, а в будущем предполагает, по слухам, прикупить еще 500 десятин у местного помещика графа Платера, и на этом земельном участке основать деревню для сионистов, которые якобы не будут иметь собственности, а намереваются жить на началах коммуны” [2, лл. 106-107].

Утім, Мурашкові не вдалося придбати для Сіону всієї „затоварованої” землі і в підсумку господарча база Нового Єрусалиму виявилася значно меншою, ніж він планував. У сіонських текстах – зокрема і в відозвах самого Мурашка – не раз говориться про те, що польська влада „не дозволила” сіоністам купувати землю, „не затвердила купівлю” тощо: „Враг Сион святой своим яростным огнём атаковал... и земли святому народу не затвердил... и Сион святой самым великим преступником на земле присудил, ибо и убийцам есть возможность землю приобретать, а Сион святой, церковь Христова, лишилась права землю иметь...” [13, сс. 64-65]. Угоди про купівлю землі в прикордонній смузі мусили бути

попередньо затверджені місцевою адміністрацією, а Іван Мурашко з його послідовниками мали в очах польської влади репутацію підривних елементів. Не дивно, що влада вирішила завадити дальшому розростанню мурашковської колонії, і територія Нового Єрусалиму так і обмежилася 200 з чимось десятинами під Нивецьком – плюс ще три хутори коло села Кидри, придбані в тамтешніх виселенців за океан. Ця земля, як можна судити, купувалася невеликими ділянками по 5-6 га на ім'я окремих сіоністів. При цьому ґрунти з парцеляції маєтку Дубровиця коштували десь по 250 злотих за гектар [4, арк. 1-2], тобто покупка обійшлася приблизно в 50 тисяч злотих із зібраних Мурашком – оціночно – 80-100 тисяч.

Отже, в червні 1936 року сіоністи почали з'їжджатися на місце, де мав постати Новий Єрусалим [13, с. 41]. З часом населення нового „міста” сягнуло, за деякими відомостями, п'яти сотень чоловіка з дітьми включно (100 сімей) – ця цифра не раз звучить у свідченнях окремих сіоністів та в сіонських текстах: „Ибо до пятисот душ членов Сиона святого, живут вместе в Новом городе, в святом Иерусалиме, обедают за одним столом...” [13, с. 64]. Можливо, це максимальна або дещо перебільшена кількість, бо деякі сіоністи називали цифру в 60 або 70 сімей. В кожному разі, це приблизно половина всіх тогочасних мурашківців, яких було десь 800-1000 чоловік [3, арк. 7; 6, арк. 55]. Втім, населення Нового Єрусалиму не було стале. Одні доїжджали туди протягом цілого часу існування мурашковської колонії, а інші, не витримавши тягот тамтешнього життя, покидали Сіон і поверталися додому.

Ув очах мурашківців богом забуте Полісся оберталосся на осереддя священної історії. „Новий Єрусалим” – згідно з одкровеннями Ольги Кирильчук – мав стати „світовим містом”, столицею Царства Божого, й розкинутися на десятки кілометрів, „аж до Берестя”, з широкими вулицями, оздобленими золотом і коштовними каменями, з трамваями й автобусами, щоб ніхто не мусив ходити пішки [19, с. 90; 13, с. 40]. Тут, у Новому Єрусалимі мав бути збудований величний храм Святої Жертви, куди люди будуть приходити по uzдоровлення і де Господь вислуховуватиме молитви всіх народів [1, л. 100].

А поки що зачаток цього Царства мав більш ніж скромні масштаби: Новий Єрусалим складався з кількох дерев'яних будівель: У домі родини Кирильчуків („Дім Жертви” або „Палац Сіону”) в чотирьох кімнатах проживали сам Мурашко, Ольга Кирильчук із дітьми, сім'я її зятя й ще дві сім'ї сіоністів. Кілька сімей проживало в окремому домі „Правителя Сіону” Якова Лемези. Ну а більшість сіоністів – кілька сотень – тулилися в „общому домі”, колишній графській конюшні, переобладнаній під жилий

барак: уздовж стін були влаштовані двоповерхові нари, поділені рядняними перегородками на „кімнатки”. Одна сім’я, тобто батьки разом із дітьми, займала одну таку кімнатку площею в кілька квадратних метрів на першому або на другому поверсі (нагору залазили за допомогою драбинок). В бараку була також комірка, де тримали хліб, та велика піч, де його пекли. Грубок ані якогось іншого опалення не було. Упродовж бараку та попід торцевою стіною стояли столи, за якими сіоністи трапезували [15]. Ще декілька сімей жило на хуторах коло с. Кидри, де, як вважалося, були кращі умови: їли не з спільного казана, а кожен своє, мали своїх корів тощо.

Коло „Дому Жертви” була споруджена капличка і жертвник, на якому відбувалися жертвопринесення. Тут Богу жертвували шляхом спалення, окрім плодів земних та нутрощів тварин, найрізноманітніші речі, „всё, кто что мог”: взуття, одяг і таке інше. Ідея була в тому, щоб зректися в ім’я Бога чогось дорогого й цінного: Надія Дзюбук із смт. Комінтернівського пригадує, як її батько зняв і кинув у вогонь сорочку, а вона з сестрою – нові, недавно куплені хустки.

Поряд із бараком була кухня, де готували їсти для цілого Сіону: там стояли столи й три великі казани з дерев’яними кришками, вмуровані в піч, так щоб під ними можна було топити вогонь. Харчувалися сіоністи також разом, з одного столу, узимку в бараці, влітку – надворі. Їсти „на Сіоні” було що, хоч досита й не наїдалися. Не бракувало, зокрема, житнього хліба, який випікали на місці: щодня по дві великі печі, а на суботу – з запасом, по 50-70 буханок, з розрахунком також і на „прихожан”, що приходитимуть на суботнє зібрання [14].

Поза тим страва була майже виключно пісна, і меню було небагате: хліб, юшка, каша, картопля (необирана, варена в казанах на парі – „пароники”), квашені огірки й росіл, іноді галушки з мішаного житньо-гречано-пшеничного борошна („щипанки”). „Осень, – розповідає Юхим Василюк, – трошки лучше було, бо ліс рядом, ягоди збирали, гриби”. Молока бракувало, тож його видавали переважно тільки грудним дітям, по склянці в день. Старші діти вже з трирічного віку харчувалися з загального казана. Щодо м’яса, то перший час сіоністи взагалі його не вживали, але згодом Ольга Кирильчук – згідно з отриманим одкровенням – наказала влаштувати спеціальне жертвоприношення, під час якого забито по одному з усіх наявних видів „чистих” тварин та птиці, а нутрощі спалено на жертвнику [13, сс. 47-48]. Після цього акту, що мав на меті „очищення всякої тварі”, сіоністи почали вживати й м’ясо тварин, які забивалися згідно з усіма старозавітними приписами (забом займалися три спеціально визначені різники). Втім, ситну страву все одно варили тільки на суботу, і м’яса в ній було небагато:

Кишечки, – не говорили „м’ясо”, а „кишечки”, отак-о кусочками порізани, а хлопчики старші вже такі були, хитріші, посідають на стол – а миски-то такі були великі, і так-о рідко стояли, а сьостри з відрами, там, з черпаками до котла ідуть, і вже несуть відра, розливають піщу на еті миски. Як тільки вже вони несуть, а еті хлопчики отак-о, на стражі, вже ложки так-о стоять. Як тіки та вже налляла черпак, вони р-р-раз, отак-о, по мисці від края до края, і шось йому в ложку попало, якась кишечка, кусочок, може, м’яса, то вони сюда-о [за пазуху] той кусочок ховали, а потом переболтали там уже ту юшку, шо там було, а тоді вже сидимо, з хлібом той кусочок м’яса смакували... [14]

Земля, придбана для Сіону, була здебільшого облогова, з-під вирубаного лісу, тож навесні 1936 сіоністи першим ділом узялися корчувати пні й розчищати землю для оранки. Крім того земля – як це типово для Полісся – була малородюча. Вже в 1936 частина ґрунтів була засіяна житом, засаджена картоплею тощо, але врожаї були недостатні й, наприклад, борошно сіоністи купували у бережницьких євреїв [11]. Земля в Новому Єрусалимі вважалася спільною й оброблялася спільними силами. В господарських роботах брав участь сам пророк Ілля, і фотографії Мурашка з сокирою в руках розповсюджувалися як доказ повноти тієї „єдності”, що панує на Сіоні.

Як можна судити, життя в Новому Єрусалимі не було безконфліктне. Ті, хто вклав у будову Єрусалиму весь маєток, бувало, зверхньо ставились до тих, хто прийшов без нічого. Дехто косо дивився на Палац Сіону, де Ольга Кирильчук жила в кращих умовах і куди для неї та її дітей приносили добрі харчі. Сліди такого ремствування серед сіоністів знаходимо і в деяких повчаннях пророка Мурашка:

Отец обличал тех, кто ничего не внёс в единство, не доволен и не благодарен Господу и тому, на чьи средства он здесь живёт. Отец уподобил такого человека свинье, которая ест под дубом жёлуди, и наевшись берёт подрывает корни дуба. Отец обличал богатых, чтоб они не думали, что дело Божье и единство держится только ради их богатства, которое они вложили, и за него это всё, если б не он, то ничего бы не было. В этом не будет доброе сердце... [13, с. 33]

Навіть найгарячіші прибічники Мурашка й сіонської науки не заперечували того факту, що життя в Новому Єрусалимі було надзвичайно важке: страшенна скупченість, недостатнє харчування, антисанітарія, хвороби: „Конечно, у нас тогда при духовных родителях жизнь была духовно богата, а материально хвалиться не будем...”, – писав Іван Веремчук [10]. Особливо тяжке було життя в бараку, де взимку не було ніякого опалення, панували бруд і задуха. Як розповідав у розмові з

Юстиною Хмелевською сіоніст Сергій Зайко з Косова-Поліського: „В этих конюшнях был настолько смрад, что как польская полиция приходила, то сказали: «Что то такое, пан Елияш?». А он сказал, что это такое Царство Боже. А они затыкали носы и, говорят, утекали: «А нех его з таким царством!»» [19, s. 92].

У світлі вищесказаного не дивно, що в Новому Єрусалимі мала місце підвищена смертність, особливо серед малих дітей у бараці: „Діти наші вмирали, бо там не було места, задихалися, воздуху не хватало, окна [в даху] прорізали, бо дихать не було чим... Дитина вісить отам [показує догори], над нарами вісить дитятко, а там самий скопльонний воздух. Як вони могли виживати?” – розповідала Марія Стасевич з Мотоля, у якої в Єрусалимі померло двоє синів [8]. Там-таки на Сіоні помер однорічний син сіоніста Ігнатія Леоновича, дочка Михайла Стельмаха, син Костянтина Шупеника і багато інших. Трагічно закінчилось будівництво Нового Єрусалиму для Івана Веремчука, який їхав на Сіон із цілою сім'єю: жінка, батько, четверо дітей, а повернувся втрійох із жінкою й дочкою – троє дітей і батько знайшли там свою могилу. Треба зазначити, що хоронити своїх померлих на кладовищі в Бережниці сіоністам не дозволяли, і вони мусили влаштувати під Кидрами власне кладовище, яке являло собою просто огорожену ділянку поля [9].

Бідування єрусалимських жителів спричинила великою мірою позиція польської влади, яка не дозволила сіоністам закупити досить землі, через що комуна так і не стала самодостатньою, і заборонила їм будувати нормальне житло, хоча вони вже заклали були фундаменти великого мурованого дому. На початку грудня 1937, коли стало ясно, що в Новому Єрусалимі сіоністам не бачити ні землі, з якої можна було б прогодуватися, ні іншого житла, окрім бараку, Мурашко казав своїм послідовникам роз'їжджатися додому – і основна маса роз'їхалася десь до квітня 1938. Лишилися тільки ті, кому не було куди повертатися.

Самі ж Мурашко й Ольга Кирильчук, взявши з собою решту грошей із сіонської каси, в серпні 1938 року виїхали до Аргентини, де Мурашко мав надію продовжити розпочату справу – розбудову Царства Божого. Він клопотався перед аргентинською владою про виділення землі для Сіону і в листах до своїх послідовників писав, що справа от-от буде поладжена. Багато сіоністів уже встигли підготувати документи для еміграції, коли початок Світової війни поставив хрест на цих планах.

Становище багатьох позostalих у Польщі сіоністів виявилось дуже важким. 19 грудня 1937, настановляючи від'їжджаючих сіоністів, Мурашко казав:

Ваш переезд домой должен быть проповедью. Вы должны говорить

людям, что вы ещё не сионисты и вот мы и приехали к вам обратно, чтобы вы стали сионистами, если они будут вам с насмешкой, что вы мол растратились и опять приехали, то вы им отвечайте так: «Мы продали всё, растратились, пострадали за вас, чтобы и вы могли спастись». Если же вы придёте и будете сидеть молча и только картофель варить, то это будет казаться, что вы вроде убежали [13, с. 44].

Проте виконати цю Мурашкову настанову багатьом сіоністам було непросто, особливо тим, хто продав був більшу частину господарства, виїжджав з грошима, худобою й реманентом, гордо заявляючи, що будуватиме „Новий Єрусалим”, – а тепер повертався ні з чим на залишки колишнього господарства або й підсусідком до родичів чи одновірців.

Утім, на момент приходу Радянської влади на хуторі Зарічиця лишалося ще близько 15 сімей мурашковців, переважно з числа сіонського „активу”, що й далі жили на засадах єдності. Там навіть устиг побувати радянський лектор-пропагандист, який високо оцінив „комуністичний” лад, що панував на Сіоні:

Зайшов у байрак. Глянув, кругом обойшов: «Какой несчастный народ!» Ну і потім уже став беседувати [...]: «И что заставило вас к такой жизни?» Ну, батько начал об’яснять, що польская власть не дала ні стройтись, ні землі не затвердила. А потім уже пішли на кухню. Як туди зайшли, на кухню, а то входиш, а з этой стороны так-о котли вмуровані, по-моєму, три котли було, і кришки такі дерев’яні, а там топка знизу, побіляно всьо, чисто. «Как вы могли в капиталистической стране такое зробыть единство?» Понравилось йому... [14]

Втім, ідейна близькість сіонської віри й комуністичної ідеології не завадила тому, що вже в червні 1940 більшість керівників секти, в тому числі й жителі Зарічиці, були заарештовані як члени „антирадянської організації” й засуджені на 5-8 років таборів [5; 7]. Отож у 1940 році комуна остаточно перестала існувати.

Для сучасних сіоністів, численна громада яких існує в смт. Комінтернівське на Одещині, історія „Нового Єрусалиму” – ключовий елемент їхньої тожсамості. Крах цього починання вони пояснюють волею Божою: тоді, в 1936 році, народився Сіон, новий народ Божий, і постав зародок Царства Божого, але остаточне становлення Царства, кажуть вони, ще попереду. Колишньої „єдності” майна та столу між ними вже немає, але сіоністи й досі тримаються згуртованою громадою й практикують широку взаємопідтримку та взаємодопомогу. Дехто з них вірить, що в призначений час обіцяне „світове місто” на Поліссі таки відродиться. У кожному разі, більшість переконана, що українська земля, де відбулись ключові апокаліптичні події, займає чільне місце в Божих планах.

Діяльність пророка Мурашка припала на часи, коли Полісся переживало глибоку кризу, зумовлену, з одного боку, світоглядними потрясіннями періоду війни, революції та громадянської боротьби, а з другого, економічними процесами, що призвели до занепаду традиційних форм господарювання та організації життя [20; 21]. Відповіддю на процеси дезорганізації та деморалізації поліського села було прагнення знайти нові світоглядні орієнтири, реінтегрувати спільноту на новому фундаменті, на основі нової соціально-культурної моделі. Головних – і до певної міри взаємовиключних – напрямів соціального реформаторства в випадку Полісся було три: по-перше, соціальний радикалізм в постаті КПЗУ-КПЗБ, „Громади” в інших лівих партій; по-друге, національний український (меншою мірою, білоруський) рух; і по-третє, розмаїтого роду протестантські секти, що кляли в фундамент реформи життя й звичаїв авторитет Святого Письма й нову, переорієнтовану з магічних ритуалів на морально-практичні норми форму релігійності. Саме такою спробою власними силами „побудувати нове життя” за євангельських зразком і була заснована Іваном Мурашком комуна. На жаль, обставини ХХ століття не сприяли таким євангельським починанням – далеко більших успіхів досягали ті, хто будував „нове життя” залізом і кров’ю.

Список використаних джерел та літератури:

1. Государственный архив Брестской области (ГАБО). – Ф. 1. – Оп. 10. – Д. 2681.
2. ГАБО. – Ф. 2059. – Оп. 1. – Д. 83.
3. Державний архів Рівненської області (ДАРО). – Ф. 33. – Оп. 1. – Спр. 7262.
4. ДАРО. – Ф. 357. – Оп. 5. – Спр. 9.
5. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп. 2. – Спр. 534.
6. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп. 2. – Спр. 2243.
7. ДАРО. – Ф. Р-2771. – Оп. 2. – Спр. 2912.
8. Відеофільм „Свидетель событий на Сионе”. – Архів автора (АА).
9. Камейша Б. Й. Розмови з сіоністами: нотатки. – АА.
10. Лист І. Веремчука, 1 червня 1968. – АА.
11. Лист М. Стельмаха, 13 лютого 1968. – АА.
12. Откровения Отца и Матери Сиона. – Б.м., б.д. – АА.
13. Сионские откровения. – Б.м., б.д. – АА.
14. Інтерв’ю з Надією Дзюбук, 1930 р.н., 19 вересня 2009.
15. Інтерв’ю з Надією Дзюбук, 1930 р.н., 9 серпня 2010.
16. Інтерв’ю з Юхимом Василюком, 1926 р.н., 19 грудня 2010.
17. Камейша Б. И. Кто такие мурашковцы. – Минск: Беларусь 1970. – 40 с.
18. Камейша Б. И. Религиозная секта евангельских христиан святых

сионистов и ее реакционная сущность. Диссертация... канд. истор. наук. – Минск, 1971.

19. Chmielewska J. Święta krew, święty czas, święci ludzie. Historia i mitologia Ewangelicznych Chrześcijan Świętych Syjonistów (Muraszkowców). – Warszawa: Neriton 2009. – 178 s.

20. Obrębski J. Polesie. Studia etnosocjologiczne. – Warszawa: Oficyna Naukowa 2007. – 574 s.

21. Pawluczuk Wł. Światopogląd jednostki w warunkach rozkładu społeczności tradycyjnej. – Warszawa: PWN 1972. – 238 s.